

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ПОРОДЬКО МАР'ЯНА ІГОРІВНА

УДК 376-053.4-056.34:796

**КОРЕКЦІЯ ПСИХОМОТОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор
Шульженко Діна Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри психокорекційної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Нечипоренко Валентина Василівна,
Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія,
ректор;

кандидат педагогічних наук, доцент
Сильченко Вікторія Володимирівна,
Державний вищий навчальний
заклад «Донбаський державний
педагогічний університет»,
доцент кафедри логопедії та спеціальної
психології.

Захист відбудеться 24 березня 2021 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.23 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01061, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01061, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий «24» лютого 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченою ради

С. В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тривалий час у сучасній парадигмі спеціальної дошкільної та шкільної освіти впроваджується ідея формування особистості дитини із порушеннями психофізичного розвитку, починаючи з дошкільного віку, проходячи через усі періоди її зростання.

Актуальність поставленої проблеми підтверджується кількістю та багатоплановістю наукових досліджень українських авторів. Дитиноцентристські тенденції, які домінують у сучасній українській спеціальній освіті (В. Бондар, О. Глоба, І. Дмитрієва, В. Засенко, І. Кузава, О. Мамічева, С. Миронова, В. Нечипоренко, Н. Пахомова, О. Романенко, Л. Руденко, Н. Савінова, В. Синьов, Є. Синьова, М. Супрун, О. Таранченко, С. Федоренко, І. Чухрій, А. Шевцов, М. Шеремет, Л. Фомічова, О. Хохліна та ін.) і є підґрунтям для розвитку інноваційних організаційних форм, змісту, технологій навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами.

Окремим питанням спеціальної освіти стоїть проблема корекції аутистичних розладів у дітей, яку досліджують українські вчені (Н.Базима, К. Островська, О. Позднякова, Т. Скрипник, В. Тарасун, М.Федоренко, А. Хворова, Д. Шульженко та ін.). Соціально-психологічному спрямуванню корекції аутистичних порушень присвячені дослідження К. Островської, В. Нечипоренко; концепцію навчання і виховання дітей із аутизмом розробили В. Тарасун, А. Хворова; розвитком мовлення та альтернативною комунікацією займалися Н. Базима, І. Логінова, Ю. Товкес; феномен аутистичного розвитку дитини вивчала Т. Скрипник; спеціальну фахову готовність корекційних педагогів до роботи з дітьми із розладами аутичного спектру вивчали О. Мамічева, Х. Сайко, В. Синьов, М. Шеремет, Д. Шульженко, Ол. Шульженко; педагогічним основам корекційної роботи при аутизмі присвятили дослідження Л. Рибченко, Г. Хворова, Д. Шульженко, С. Яковлева; клінічні аспекти дослідження аутистичних розладів у дітей запропоновані Я. Багрієм, М. Рождественською, А. Чупріковим).

Разом з тим, на практиці особливі освітні потреби таких дітей враховуються переважно стихійно, не задовольняються в достатньому обсязі і на належному якісному рівні з причин невизначеності оптимальних напрямів, форм їхнього суспільного навчання та виховання, труднощів у використанні адекватних методів та технологій освітньо-корекційної спрямованості тощо.

Останнім часом підвищився інтерес до розробки корекційних програм для дітей дошкільного віку через аутистичні розлади яких страждають інтелектуальні, комунікативні, емоційно-регуляторні, поведінкові та моторні функції. Зокрема недосконалість моторики дітей характеризується порушенням координації, узгодженості, довільності, прогнозуванні та плануванні рухів, що суттєво впливає на пізнавальні та вольові функції, створює байдуже ставлення до інтеграції в колективі однолітків, здатності навчатися новим рухам, взаємодіяти із середовищем.

Питання стану психомоторних показників дітей із розладами аутистичного спектру висвітлено в наукових працях К. Островської, І. Риндер, В. Тарасун, Т. Скрипник, Г. Хворової, Д. Шульженко; використання засобів

фізичного виховання щодо осіб із раннім дитячим аутизмом досліджували Я. Крет, А. Лавренюк, О. Орес, А. Сімко, Т. Тимофєєва.

Проте в науковій літературі відсутні фундаментальні доробки щодо становлення окремого напрямку спеціальної методики дошкільного фізичного виховання дітей з розладами аутистичного спектру, тоді як вивчення означеної проблеми сприятиме розробці науково обґрунтованих, ефективних програм формування психомоторної здатності корекції аутистичних порушень.

Актуальність зазначеної проблеми, її недостатнє теоретичне та практичне вивчення зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 15 від 23.06.2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 532 від 16.05.2017 р.).

Мета дослідження розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити корекційно-педагогічну програму з використанням засобів фізичного виховання для корекції психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан вивчення проблеми корекції психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру в теорії та практиці спеціального розвитку і виховання.

2. Визначити особливості психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру.

3. Розробити та експериментально перевірити корекційно-педагогічну програму роботи з корекції психомоторного розвитку у дітей з розладами аутистичного спектру із використанням засобів фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – розвиток психомоторики дітей з розладами аутистичного спектру.

Предмет дослідження – корекція психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання.

Методи дослідження:

- *теоретичні* (теоретичний аналіз загальної та спеціальної науково-методичної літератури та досвіду роботи спеціальних навчально-виховних і реабілітаційних закладів з проблеми дослідження, узагальнення та систематизація теоретичних положень задля визначення стану вивченості досліджуваної проблеми в сучасній науці й практиці та перспективних напрямів її подолання);

- *емпіричні* (методи спостереження і тестування фізичного розвитку,

функціонального стану та психомоторних показників; констатувальний педагогічний експеримент – для визначення рівнів психомоторного, фізичного розвитку і функціонального стану дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру; формувальний педагогічний експеримент – для перевірки ефективності авторської корекційно-педагогічної програми з розвитку психомоторики у дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру);

- *математико-статистичні* (описова математична статистика (кластерний аналіз), математичні методи обробки отриманих даних (середньоарифметична величина, середньоквадратичне відхилення, розбіжності за t-критерієм Ст'юдента) – для опрацювання кількісних результатів констатувального та формувального експериментів).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: фізіологічні засади розвитку рухів (П. Анохін, М. Берштейн), концепції про корекційну спрямованість навчання і виховання дітей з різними видами порушень психофізичного розвитку (В. Бондар, Т. Вісковатова, І. Єременко, О. Мастюкова, М. Певзнер, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Шеремет, М. Ярмаченко та ін.); вчення про зв'язок рухів із пізнавальними процесами (В. Бондар, Л. Виготський, Т. Власова, І. Сеченов, В. Синьов, Ж. Шиф та ін.); учення про складну структуру дефекту (Л. Виготський); про корекційну спрямованість фізичного виховання (Н. Байкіна, М. Вайзман, О. Дмитрієв, М. Козленко, Н. Літош, Ю. Лянной, І. Ляхова та ін.); вчення про умовно-рефлекторну діяльність і пластичність центральної нервової системи дитини (І. Павлов, І. Сеченов); сучасні психокорекційні дослідження дітей з аутистичним спектром порушень (К. Островська, Т. Скрипник, Д. Шульженко); концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з розладами аутистичного спектра (В. Тарасун, Г. Хворова); дослідження щодо сензитивних періодів розвитку психіки і моторики, провідних видів діяльності дошкільників (А. Богуш, Е. Вільчковський, Л. Виготський, С. Максименко та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- визначені особливості та рівні психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру та їх однолітків із типовим розвитком;
- запропонований алгоритм розробки індивідуальних корекційних програм з розвитку та корекції психомоторних показників дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру;
- визначені й теоретично обґрунтовані структура, зміст і методичне забезпечення корекційно-педагогічної програми роботи над корекцією психомоторики дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру;

конкретизовано дані щодо психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру дошкільного віку, що є визначальним у процесі розробки корекційної програми;

подальшого розвитку набула: система корекційно-розвивальної роботи із психомоторного розвитку дітей раннього дошкільного віку з розладами аутистичного спектру у закладах дошкільної освіти та реабілітаційних центрах.

Практичне значення результатів дослідження. Розроблено організаційно-методичні рекомендації для корекційних педагогів з розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання для підвищення ефективності корекційно-розвивальної й навчально-виховної роботи; уніфікована та адаптована методика діагностування показників розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру; визначені методи впливу на аутистичні риси особистості дитини старшого дошкільного віку в процесі розвитку психомоторики засобами фізичного виховання. Матеріали дослідження можуть бути використані в корекційній роботі з цією категорією дітей в навчально-реабілітаційних центрах різних форм власності, закладах дошкільної освіти, інклюзивно-ресурсних центрах та в сім'ї. Результати дослідження можуть бути враховані у процесі створення індивідуальних корекційних програм для дітей, які знаходяться на інклюзивній формі навчання, навчальних програм, підручників, посібників, у процесі підготовки фахівців за спеціальностями: «Фізичне виховання», «Спеціальна освіта», «Дошкільна освіта», «Психологія», «Фізична реабілітація та ерготерапія», у системі післядипломної педагогічної освіти, на курсах підвищення кваліфікації, у подальших наукових дослідженнях.

Упровадження результатів дослідження відбувалось на базі центрів комплексної допомоги дітям з розладами аутистичного спектра ГО "Справи Кольпінга в Україні" (довідка № 53 від 16.08.2020 р.), в Комунальному закладі освіти «Криворізький багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради» (довідка № 19-13/02-509 від 26.11.2019 р.) та Житомирському дошкільному навчальному закладі № 70 (довідка № 298 від 20.08.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було представлено на 1-й Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми комплексної корекції аутистичних порушень» (Київ, 2016), (Дніпро, 2016), Звітній науковій конференції факультету педагогічної освіти Львівського національного університету ім. І. Франка (Львів, 2017, 2018, 2019, 2020), III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання» (Львів, 2018), 2-й Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми комплексної корекції аутистичних порушень» (Київ, 2018), II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми навчання, виховання та корекції розвитку дітей з аутистичними та інтелектуальними порушеннями в інклюзивних закладах освіти» (Київ, 2018), Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Соціальний супровід осіб з інвалідністю в кризових ситуаціях» (Львів, 2018), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні підходи в освіті дітей із особливими потребами» (Львів, 2018), III Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей із спектром аутистичних порушень» (Київ, 2019), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Предиктори успішної інклюзії: медико-психологічний та соціально-педагогічний аспекти» (Кривий Ріг, 2019).

Проміжні та кінцеві результати дисертаційної роботи обговорювалися на засіданні кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та на засіданнях кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи Львівського національного університету імені І. Франка (2016 - 2020 рр.).

Особистий внесок здобувача в роботах, написаних у співавторстві, полягає обґрунтуванні методів діагностики психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру та узагальненні результатів експериментального дослідження [6].

Публікації. Матеріали дослідження висвітлено в 12 публікаціях. З них 5 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 6 – в збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій, 1 посібник.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (225 найменувань) та додатків (загальний обсяг 10 сторінок). У роботі подано 12 таблиць, 14 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 201 сторінку, з них 172 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, розкрито зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовано теоретико-методологічні засади та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації й упровадження, надано інформацію про публікації автора та структуру дисертації.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні основи психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру»* - представлено аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, висвітлено характеристику психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру і з'ясовано вплив засобів фізичного виховання на розвиток психомоторики дітей з розладами аутистичного спектру.

Вивчення психомоторних здібностей дитини науковцями відбувалося в наступних напрямках: дослідження координації рухів (точність рухів, взаємодія макро- і мікрорухів, координація рухів лівої та правої руки); сенсомоторна координація (слухозоровомоторна); просторова координація (вивчення схеми тіла, тілесного простору); ритмічність (темпоритм).

За твердженням К. Островської, І. Риндер, В. Тарасун, Т. Скрипник, Д. Шульженко затримка психомоторного розвитку у дітей з розладами аутистичного спектру проявляється в низці порушень: гіпотонус, гіпертонус, диссинергії (відсутня узгодженість роботи м'язів), дистаксії (порушення координації в просторі), апраксії (порушення смислових ланцюгів дій), складність у довільних рухах та ін.; незграбна моторика, неритмічні, незграбні, вайлуваті, скуті або неточні рухи з тенденцією до моторної стереотипії в пальцях, руках, ходіння на пальчиках, одноманітний біг,

стрибки з опорою на всю ступню; манірність та химерність рухів, несподівані та своєрідні жести, нав'язливі рухові ритуали; надзвичайна граційність і спритність, координація довільних рухів, що втрачається під час довільного виконання рухових дій; розвиток дрібної моторики в окремих проявах відбувається швидше, ніж загальної; більш успішне виконання складних рухів поряд з неможливістю виконання легших.

Для кваліфікованого та цілеспрямованого використання засобів фізичного виховання у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектру, що буде впливати на психомоторний розвиток, потрібно розуміти процес атипичного розвитку дітей та можливість використання фізичних вправ у процесі їх розвитку та навчання.

Діти з аутистичною симптоматикою мають іншу природу психічної сфери, і формування прогностичної функції останніх залежить від використання психолого-педагогічних стратегій (Д. Шульженко).

Аналіз спеціальної літератури з проблем навчання та виховання дітей із розладами аутистичного спектру та особливості їхнього психофізичного стану дозволили визначити основну спрямованість засобів фізичного виховання: розвиток імітаційних здібностей (вміння наслідувати); стимулювання до виконання інструкцій; формування навичок довільної організації рухів (у просторі власного тіла і в зовнішньому просторі); виховання комунікаційних функцій і здатності взаємодіяти в колективі; розвиток рухової рефлексивності (вміння усвідомлювати дії, зокрема називати виконане); робота по формуванню Я-концепції (це допомагає розвивати у дітей уявлення про самого себе, формувати схему тіла і фізичний образ «Я» (К. Лебединська, О. Нікольська); збереження та зміцнення здоров'я дітей; розвиток соціально-психологічних можливостей дитини; збереження та покращення психоемоційного стану.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив розробити теоретичну модель системи роботи для корекції психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру. У ній висвітлені показники психомоторного розвитку, необхідні для повноцінного функціонування й розвитку дитини, засоби фізичного виховання (основні та додаткові), що мають забезпечити процес корекції та систему заходів, які забезпечать повноцінний психомоторний розвиток у всіх сферах життя дитини. Модель включає в себе замкнутий механізм розвитку психомоторики, що може використовуватись в сім'ї, закладах дошкільної освіти, корекційно-реабілітаційних центрах всіх форм власності.

У другому розділі – *«Особливості розвитку психомоторної функції дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру»* – описано методи та результати діагностики психомоторики дітей, з'ясовано особливості стану розвитку психомоторики у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру та їх однолітків з нормотиповим розвитком.

Констатувальний етап дослідження мав комплексний характер і складався з трьох блоків: визначення фізичного розвитку, функціонального стану та рівня психомоторного розвитку. У блоці визначення фізичного розвитку були проведені виміри за антропометричними показниками (вага та

зріст, обхват грудної клітки) для визначення індексу фізичного розвитку за О. Дубогай (2003). Блок визначення функціонального стану передбачав вимірювання пульсу в спокої, життєвої ємності легень та порівняння їх із середніми показниками вікової групи. Визначення рівня психомоторного розвитку відбувалося за допомогою модифікованої методики дослідження психомоторики, запропонованої Н. Вайсманом, із додаванням до неї тестів з Психолого-освітнього профілю (Psychoeducational Profile, PEP - Shopler і Reichler, 1979) та адаптації її до особливостей дітей з розладами аутистичного спектру.

Тестування психомоторного розвитку дітей враховувало всі психомоторні процеси: розвиток статичної координації, динамічної координації, зорово-рухову координацію, ручну швидкість, координацію рухів пальців рук, ритмічність рухів, здібність до розслаблення м'язів, рухову пам'ять, здібність до оцінки та регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів, миміки, спритність рухів.

Для ефективного оцінювання показників психомоторики була розроблена бальна оцінка результатів обстеження з урахуванням вираження порушень. Кожне завдання оцінювалося за 4-бальною шкалою. Критичний рівень відповідає 1 балу (нижче рангу оціночного параметру), низький рівень - 2 балам (для нижчого рангу оціночного параметру), середній рівень - 3 балам та високий рівень - 4 балам. Рівень сформованості психомоторної сфери вираховувався за значеннями усіх показників для кожного діагностичного критерію відповідно.

Науково-дослідна робота проводилася у закладах дошкільної освіти та реабілітаційних центрах м. Львова, м. Стрия, м. Житомира, м. Кривого Рогу, м. Одеси, де навчаються діти з розладами аутистичного спектра, і у закладах дошкільної освіти № 94 та № 7 м. Львова. Кількість дітей, які брали участь в експерименті, склала 115 осіб, з них 56 дітей віком 5–6 років (ЕГ) з розладами аутистичного спектру та 59 дітей з типовим розвитком (КГ).

Порівняльний аналіз показав, що середні показники фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку як експериментальної (діти з розладами аутистичного спектру), так і контрольної груп (діти з типовим розвитком) відповідають середньому та вище середнього рівням фізичного розвитку.

Статистично значущі відмінності у показниках дівчат і хлопців з ЕГ ми визначали в порівняльному аналізі за такими тестами, як: тест на здібність до оцінки і регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів (перенесення м'яча), відповідно середній показник дівчат ЕГ – 1,4 у. о. ($p < 0,05$), а у хлопців цей показник становив 1,8 ($p < 0,05$); мимічний тест у дівчат ЕГ склав 1,3 у. о. ($p < 0,05$), а у хлопців ЕГ – 1,8 ($p < 0,05$); тест на спритність рухів у хлопців із розладами аутистичного спектру (ЕГ) показник 1,7 у. о. ($p < 0,05$), а у дівчат цієї групи – 1,4 у. о. ($p < 0,05$).

За результатами порівняльного аналізу показників психомоторних тестів у контрольній групі дітей старшого дошкільного віку, можемо констатувати, що показники (як дівчат, так і хлопців) відповідають середньому (63,8 %) та високому (36,2 %) рівні розвитку психомоторики. Хлопці мають високий рівень розвитку координації рухів, показник 4 у.о. ($p < 0,05$), про що свідчить тест на

здатність до оцінки і регуляції просторово-часових і динамічних параметрів рухів, у дівчат цей показник – на середньому рівні, становить 3,8 у.о. ($p < 0,05$). Хоча в тесті на рухову пам'ять дівчата показали кращий показник – 3,7 у.о. ($p < 0,05$), а хлопці – 3,3 у.о. ($p < 0,05$). Також суттєвими відмінностями психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра (ЕГ) та їх ровесників із типовим розвитком (КГ) є те, що середні показники дітей із типовим розвитком перебувають на високому та середньому рівнях, натомість показники дітей із розладами аутистичного спектра – на критичному, низькому та середньому.

За допомогою кластерного аналізу емпіричних даних в експериментальній групі, а саме – психомоторного розвитку дітей із розладами аутистичного спектра, було виокремлено чотири кластери.

I кластер – «середній» – це діти з середнім рівнем розвитку психомоторики, всі показники яких знаходяться на рівні вище низького, що становить 44,8 % від всіх обстежуваних дітей із розладами аутистичного спектра;

II кластер – «низький з тенденцією до зростання» – це діти, у яких 8 з 11 показників психомоторики знаходяться на рівні нижче середнього, а три показники вище середнього (6,9 %).

III кластер – «середній з тенденцією до спадання» – це діти, у яких 3 з 11 показників психомоторики знаходяться на рівні нижче середнього, а вісім показників вище середнього (17,2 %).

IV кластер – «критичний» – це діти, у яких усі показники знаходяться на дуже низькому рівні (31,1 %).

Проведений кластерний аналіз рівня психомоторики дітей старшого дошкільного віку із розладами аутистичного спектра та аналіз наукових досліджень з даного питання дозволили класифікувати дітей відповідно до їхнього рівня психомоторних можливостей.

Виходячи з аналізу результатів констатувального експерименту було визначено чотири рівні психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра: критичний, низький, середній, високий.

Наявність *критичного рівня* розвитку психомоторики встановлено у 57,1 % дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, ці діти не сприймають інструкцій, відмовляються від виконання завдань, часто не хотіли заходити в зал для виконання тестів. Діти або втікали від експериментатора, або хотіли виконувати те, що їм подобається. Такі діти не можуть наслідувати: для того, щоб вони щось виконали, потрібне систематичне повторення одних і тих же завдань. У більшості дітей спостерігалася затримка в розумінні й виконанні завдань. Вони не звертають уваги на інших дітей та експериментатора. У деяких дітей проявлявся негативізм до завдань та виконання інструкцій загалом.

Низький рівень психомоторики констатований у 41,3 % дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра (ЕГ). Діти повторювали завдання за експериментатором, але ще не могли контролювати свої рухи та визначати помилки. Під час діагностики вони могли виконувати вправи в парі з

асистентом, а деякі знаходились у приміщенні в групі дітей та не відчували дискомфорту. Завдання з м'ячем та предметами дітям вдалося виконати, але асистенту треба було виправляти помилки і словесно підказувати. Деякі діти виконували вправи краще тільки з музичним супроводом, який задавав їм такт, і це були відомі дітям мелодії.

Відмова спостерігалася у виконанні тих завдань, де потрібен був самоконтроль (навіть на низькому рівні) як у володінні всім тілом, так і мімічними м'язами. Хоча ця група дітей може повторювати рухи за експериментатором, якщо сама бачить свої помилки і може, хоча б частково, контролювати рухи. Ці діти дошкільного віку із розладами аутистичного спектру мають здатність наслідувати рухи і розвиток їхньої психомоторики залежить від правильного послідовного навчання. У деяких із них проявлялась невпевненість у рухах та боязнь нових людей та оточення. Вони добре адаптувалися в групі, де навчалися, але нові люди та приміщення викликали у них тривогу.

Середній рівень встановлений у 1,6 % (ЕГ). Ці діти самостійно виконували завдання, припускаючи незначних похибок, але експериментатору потрібно було показувати завдання, а дитині виконувати їх декілька разів. При зверненні до дітей «Будь уважним, зроби правильно», вони частково могли коригувати дії і зробити правильно. Рівень розвитку психомоторики дітей із розладами аутистичного спектру цієї групи відповідає середнім показникам вікової норми: хоча всі вони розуміли словесні та наочні інструкції, тести виконувалися з грубими помилками. У завданнях із м'ячем був присутній самоконтроль. Ця група дітей може повторювати рухи за експериментатором. При виконанні завдань, де необхідна концентрація уваги, діти губились і не могли вловити свої помилки. В цілому, діти були готові співпрацювати з експериментатором, майже всі завдання зрозуміли, відмов від виконання не було.

Дітей з розладами аутистичного спектру, які виконували психомоторні тести на *високому*, рівні не було.

Для дітей усіх чотирьох груп характерні такі ознаки порушення психомоторного розвитку:

- страждає виконання вправи тільки за вербальною інструкцією, обов'язковий показ вправи експериментатором;
- вправ та рухів, для яких необхідний самоконтроль, переважно уникають або виконання утруднене;
- вправи на динамічну координацію виконуються краще, ніж на статичну;
- діти відображено виконують рухи краще, ніж після показу і пояснення;
- порушена координація правої і лівої руки;
- порушена здатність до напруження та розслаблення певних ділянок тіла;
- порушена зорово-рухова координація;
- рухи тіла та кінцівок характеризуються незграбністю;
- страждає переключення з одного руху на інший;

- відтерміноване виконання.

За результатами порівняльного та кластерного аналізу встановлено, що діти з розладами аутистичного спектра мають хороший фізичний розвиток, але показники аутизму блокують адекватний психомоторний рівень розвитку дитини, що викликає їх млявість, відчуженість, загальмованість, порушену увагу.

У третьому розділі – *«Корекція психомоторної функції дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами фізичного виховання»* - представлена корекційно-педагогічна програма з корекції психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Завданням формувального етапу дослідження була розробка корекційно-педагогічної програми корекції психомоторної функції дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами фізичного виховання та експериментальна перевірка її ефективності.

Програма містить три блоки:

- перший блок – програма корекційної допомоги для дітей із розладами аутистичного спектра; авторська методика використання фізичних вправ для корекції психомоторного розвитку та аутистичної поведінки;

- другий блок допомоги дітям із розладами аутистичного спектра складається з індивідуальних домашніх корекційних програм для розвитку і корекції психомоторики й аутистичної поведінки з використанням модифікованої методики «Розвивальний рух» Вероніки Шернборн;

- третій блок – методичні рекомендації для вихователів, асистентів вихователя, корекційних педагогів, логопедів і психологів, інструкторів фізкультури, які працюють з дітьми дошкільного віку із розладами аутистичного спектра в закладах дошкільної освіти за інклюзивною формою навчання, що спрямовані на корекцію аутистичної поведінки дитини під час її перебування в колективі.

Корекційно-педагогічна програма розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра базується на принципах спеціальної педагогіки та корекційного фізичного виховання: індивідуального підходу до навчання, спеціального педагогічного керівництва, діяльнісного підходу в навчанні та вихованні, соціально-адаптувальної спрямованості освіти та інших. Експериментальна програма спрямована на розвиток усіх складових психомоторики: ідеомоторики, сенсомоторних процесів та довільних моторних процесів – дій. Вона допомагає дитині усвідомити власне тіло та рухи; виробляє навички до усвідомлення оточуючого простору, переміщення та діяльності в ньому; вчить дитину з розладами аутистичного спектра перебувати в близькому оточенні та співпрацювати з іншими дітьми та людьми; дає усвідомлення та пізнання власної фізичної сили, рухових можливостей. Програма розвитку психомоторики передбачала діагностику психомоторної функції, складання корекційних програм, корекційні заняття, що проводяться вдома з батьками та з корекційним педагогом, залучення дітей до фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗДО та

використання засобів фізичного виховання на заняттях всіх спеціалістів, які працюють з дитиною.

Заняття з розвитку психомоторики мали певну структуру і конкретні завдання. Діти старшого дошкільного віку із аутистичним спектром порушень мали різні завдання, відповідно до їхнього рівня розвитку психомоторики. Завданнями для дітей, які знаходяться на критичному рівні, є орієнтація у схемі власного тіла, навчання виконання вправ з допомогою, виконання вправ за інструкцією, розвиток орієнтації в просторі. Дітям з низьким рівнем розвитку психомоторики ставились такі завдання: сприяти самоконтролю у виконанні вправ, виправленню помилок, покращення здатності контролю власних рухів. Виконання завдань самостійно без допомоги та стимулювання спеціалістом, виконання вправ із присутнім самоконтролем, навчити концентрації уваги на вправах – це завдання для дітей, розвиток психомоторики яких відповідав середньому рівню.

Після кожного заняття відбувалося фіксування результатів виконання вправ, ставлення дитини до конкретної вправи та присутність чи відсутність аутистичної поведінки. Основними формами проведення занять з дітьми старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра були індивідуальна та підгруппова, враховуючи вік та індивідуальні особливості дітей, рівень їхньої соціалізації. Перед початком занять були охарактеризовані завдання та складено групи фізичних вправ для кожного рівня, вибрано час для занять та визначено доцільність асистування кожній дитині.

Зміст фізичних вправ у авторській методиці корекції психомоторного розвитку у дітей із розладами аутистичного спектра визначався особливостями аутистичних проявів конкретної дитини та рівнем її психомоторики, виявленим в ході констатувального експерименту. Поряд із фізичними вправами задіювались всі види відчуттів (тактильні, зорові, слухові) та методичні прийоми (чітке планування і поступове формування стереотипу заняття; вправи виконуються за можливостями, інтересами дитини; позитивне підкріплення дитини, використання методу пасивних рухів та музичного супроводу для збереження ритму і темпу виконання вправ). Фізичні вправи в програмі спрямовані на подолання аутистичних проявів, формуванню стереотипу рухової діяльності, наслідування та соціалізації, що, в свою чергу, покращує психомоторні показники.

Після проведення формувального експерименту було повторно протестовано 29 дітей із розладами аутистичного спектру.

Порівнюючи показники психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку із розладами аутистичного спектру до та після проведення корекційної роботи (табл. 1) бачимо, що до початку експерименту діти цієї категорії знаходилися на критичному рівні, а після перейшли на низький та середній.

У дітей ЕГ наприкінці формувального експерименту відмічається найбільший приріст у результатах за такими тестами, як динамічна координація (1,1 у.о.), розслаблення м'язів (1,2 у.о.), рухова пам'ять (1,2 у.о.). Також можемо констатувати, що показники дітей із розладами аутистичного спектра за тестами просторово-часові і динамічна характеристика ($3,0 \pm 0,55$) та зорово-

рухової координації ($3,1\pm 0,55$) після формувального експерименту відповідають середньому рівню. Хоча середні показники за цими тестами на початку експерименту були на критичному рівні й становили, відповідно, $1,6\pm 0,61$ та $1,8\pm 0,61$.

Таблиця 1.

Середні показники психомоторного розвитку дітей дошкільного віку із розладами аутистичного спектру до та після педагогічного експерименту

Психомоторні тести	Експериментальна група		
	До	Після	Різниця
Тест 1 статична координація рухів	$1,8\pm 0,7$	$2,6\pm 0,54$	0,8
Тест 2 динамічна координація	$1,9\pm 0,59$	$3,0\pm 0,46$	1,1
Тест 3 на зорово-рухову координацію	$1,8\pm 0,61$	$3,1\pm 0,55$	1,3
Тест 4 ручна швидкість	$1,8\pm 0,5$	$2,6\pm 0,57$	0,8
Тест 5 координація рухів пальців	$1,8\pm 0,55$	$2,5\pm 0,49$	0,7
Тест 6 ритмічність рухів	$1,8\pm 0,56$	$2,7\pm 0,56$	0,9
Тест 7 здатність до розслаблення м'язів	$1,7\pm 0,55$	$2,9\pm 0,44$	1,2
Тест 8 рухова пам'ять	$1,6\pm 0,51$	$2,8\pm 0,54$	1,2
Тест 9 просторово-часові і динамічна характеристика	$1,6\pm 0,61$	$3,0\pm 0,55$	1,4
Тест 10 мімічний тест	$1,6\pm 0,61$	$2,5\pm 0,56$	0,9
Тест 11 спритність рухів	$1,6\pm 0,52$	$2,4\pm 0,50$	0,8

Прослідковується значне покращення середніх значень психомоторних показників. Можна стверджувати, що знизилась кількість дітей, рівень розвитку психомоторики яких був на критичному рівні (з 57,1 % до 4,6 %). Значно збільшилась кількість дітей (з 1,6 % до 36,3 %), рівень розвитку психомоторики яких знаходиться на середньому та низькому рівні відповідно (з 41,3 % до 59,1 %).

За результатами формувального експерименту, ми дійшли висновку, що розроблена та апробована нами корекційно-педагогічна програма роботи з використанням засобів фізичного виховання дозволила покращити рівень розвитку психомоторики дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектру.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру. Визначено вплив засобів фізичного виховання на психомоторний розвиток дітей з розладами аутистичного спектру та розроблено корекційно-педагогічну програму з корекції цієї функції.

1. Встановлено, що психомоторика людини має складну структуру і включає в себе сенсорні, моторні та когнітивно-розумові компоненти управління рухами. Виділено категорії психомоторних здібностей, такі як:

координація рухів (точність рухів, взаємодія макро- і мікрорухів, координація рухів лівої і правої руки); сенсомоторна координація (слухозоромоторна); просторова координація (вивчення схеми тіла, тілесного простору); ритмічність (темпоритм).

2. Розроблено теоретичну модель системи заходів для корекції психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру з використанням засобів фізичного виховання, яка дала можливість визначити показники, методи і засоби діагностики психомоторних показників; засоби фізичного виховання для корекції та форми роботи, які увійшли до комплексної корекційно-педагогічної програми.

3. Розроблено комплекс діагностичних процедур для визначення психомоторної функції дітей з розладами аутистичного спектру старшого дошкільного віку. На підставі порівняльного аналізу стану психомоторики дітей з розладами аутистичного спектру та з типовим розвитком виявлено статистично значущі відмінності між показниками. У дітей з типовим розвитком середні показники групи є на середньому та високому рівні, а у дітей з розладами аутистичного спектра – середньому, критичному і низькому. Найбільш значущі відмінності спостерігались в тесті на спритність рухів, просторово-часовій і динамічній характеристиці, мімічному тесті, статичній координації рухів. Кластерний аналіз показників психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру старшого дошкільного віку визначив чотири кластери: I кластер «середній»; II кластер «низький з тенденцією до зростання»; III кластер – «середній з тенденцією до спадання»; IV кластер – «критичний», всі їх показники знаходяться на дуже низькому «критичному» рівні.

4. Встановлено, що діти старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру мають хороші фізичні дані, а показники аутизму, такі як: ігнорування контактів з дітьми, відсутність наслідування, негативістична реакція на взаємодію, специфічні моторні порушення, застрягання на певних діях, відмова від занять, дезорієнтація в сторонах свого тіла, незграбна та своєрідна моторика з труднощами засвоєння простих навичок, порушення процесів сприймання блокують адекватний психомоторний рівень дитини, який викликає млявість, закритість, розгальмованість, не здатність контролювати свої дії та виправляти помилки.

Порівняльний аналіз показників функціонального стану дітей з розладами аутистичного спектру та їх однолітків з типовим розвитком показав, що всі середні показники функціонального стану дітей з розладами аутистичного спектру знаходяться на середньому рівні, а у дітей з типовим розвитком на високому.

5. Обґрунтовано та апробовано комплексну корекційно-педагогічну програму для розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку. Програма роботи включає три блоки: 1) програма корекційної допомоги для дітей з розладами аутистичного спектра (авторська методика використання фізичних вправ для корекції психомоторного розвитку та аутистичної поведінки); 2) індивідуальні домашні корекційні програми для розвитку і корекції психомоторики та аутистичної поведінки з використанням методики

«Розвиваючого руху» Вероніки Шерборн; 3) методичні рекомендації для вихователів, асистентів вихователя, корекційних педагогів, логопедів і психологів, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра в інклюзивному освітньому просторі, спрямовані на корекцію аутистичної поведінки дитини під час її перебування в колективі (проведення майстер-класів, семінарів, консультацій, написання посібників).

6. Доведено ефективність експериментальної комплексної корекційно-педагогічної програми корекції та розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. Після проведеної корекційної роботи рівень розвитку психомоторики у дітей експериментальної групи перебуває на середньому – 36,3 % (було 1,6 %), низькому – 59,1 % (було 41,3 %), та критичному – 4,6 % (було 57,1 %) рівнях. На заняттях діти навчилися співпрацювати з партнером, виправляти свої помилки, концентрувати увагу на завданнях, покращились співпраця та розуміння в сім'ї, сформувався динамічний стереотип та відпрацювалася структура заняття. За результатами дослідження зроблено загальні висновки, які дають підставу стверджувати, що поставлені завдання дисертаційного дослідження виконано, мета досягнута.

Подальшою перспективою для дослідження може стати система роботи над корекцією психомоторики та сенсорних порушень дітей раннього віку з розладами аутистичного спектра.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчальні посібники

1. Породько М. І. Фізична реабілітація і аутизм: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018, 63 с.

Статті у вітчизняних фахових виданнях, що включені в міжнародні наукометричні дані

2. Породько М. І. До питання психомоторного розвитку дошкільників із аутистичним спектром порушень. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. Серія 19. Вип. 32. С. 69-73.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

3. Породько М. І. Методи оцінювання психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з аутистичним спектром порушень. *Актуальні питання корекційної освіти*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Медобори 2006, 2017. Вип. 9. С. 181-192.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

4. Породько М. І. Особливості організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку з аутизмом *Науковий часопис. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Серія 19. Вип. 33. С. 52-57.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

5. Породько М. І. Характеристика занять розвитку психомоторики з дітьми дошкільного віку з аутистичним спектром порушень. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. Серія 19. Вип.35. С. 66-71.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

6. Породько М., Шульженко Д. Психомоторний розвиток дітей старшого дошкільного віку з аутистичним спектром порушень. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Збірник наукових праць. Дрогобич, 2020. Вип. 31. С. 262-269.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

Матеріали конференції

7. Породько М. І. Використання методики Вероніки Шернбор для розвитку психомоторики дітей з аутистичним спектром порушень в інклюзивному просторі. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 2. С. 87-89.

8. Породько М. І. Особливості застосування фізичної реабілітації з дітьми з аутистичним спектром порушень. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Вип. 3. С.110-113.

9. Породько М. І. Діагностика мовленнєвої функції дітей відповідно до міжнародної класифікації хворіб. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С.142-145.

10. Породько М.І. Методичні принципи проведення занять з розвитку психомоторики дітей з розладами аутистичного спектру. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до освіти та соціалізації дітей із спектром аутистичних порушень»* Львів, 3. III. 2019 р. Львів: Справи Кольпінга в Україні, 2019. С. 162-166.

11. Породько М.І. Діагностика психомоторного розвитку дитини з аутизмом. *Матеріали науково-практичної конференції «Предиктори соціальної інклюзії»*. Збірник тез доповідей. Кривий Ріг, «Діонат». 2019. С.129-132.

12. Породько М. І. Особливості функціонального стану та рівня здоров'я дітей дошкільного віку з аутистичним спектром порушень *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 5. С. 124-126.

АНОТАЦІЇ

Породько М.І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній психолого-педагогічній проблемі корекції психомоторного розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання. Визначені

рівні та особливості психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру. Обґрунтовано вплив засобів фізичного виховання на корекцію психомоторики дітей з розладами аутистичного спектру.

Представлено та апробовано діагностику психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру. На основі діагностичних показників розроблено комплексну корекційно-педагогічну програму для розвитку психомоторики дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів фізичного виховання та доведено її ефективність.

Ключові слова: психомоторний розвиток, діти з розладами аутистичного спектру, дошкільний вік, засоби фізичного виховання, корекція.

Породько М.И. Коррекция психомоторного развития детей с расстройствами аутистического спектра средствами физического воспитания. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2021.

Диссертационное исследование включает теоретический анализ и эмпирическое изучение проблемы психомоторного развития детей старшего дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра средствами физического воспитания.

Рассмотрены современные подходы к понятиям «психомоторное развитие», «средства физического воспитания». Описано влияние психомоторики на процесс обучения и развития детей дошкольного возраста. Обосновано влияние средств физического воспитания на коррекцию психомоторики детей с расстройствами аутистического спектра.

В результате теоретического анализа систематизированы эффективные формы работы (домашние коррекционные занятия, коррекционные занятия, утренняя гимнастика, гимнастика после дневного сна, физкультминутки, физкультпаузы, физкультурные праздники и развлечения, прогулки, самостоятельная двигательная деятельность) и средства физического воспитания (физические упражнения, оздоровительные силы природы, гигиенические факторы) для коррекции психомоторных показателей детей старшего дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра в системе образования и воспитания.

Представлена процедура организации, методическое обеспечение, особенности проведения исследования физического развития, функционального состояния и психомоторного развития детей с расстройствами аутистического спектра старшего дошкольного возраста и их сверстников с нормальным развитием.

Определен уровень физического развития (индекс физического развития) и функционального состояния (частота сердечных сокращений, жизненной емкости легких) детей с расстройствами аутистического спектра и с нормотипичным развитием старшего дошкольного возраста. Исследованы особенности психомоторного развития детей дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра и их сверстников с типичным

развитием. Определены и охарактеризованы уровни (высокий, средний, низкий, критический) психомоторного развития детей дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра.

На основе диагностических показателей разработана комплексная коррекционно-педагогическая программа для развития психомоторики детей старшего дошкольного возраста с использованием средств физического воспитания и доказана ее эффективность.

Модифицирована и апробирована методика «Развивающего движения» В. Шернборн для детей с расстройствами аутистического спектра старшего дошкольного возраста. Представлен алгоритм разработки и проведения индивидуальных коррекционных программ по коррекции психомоторных показателей детей старшего дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра. Представлены методические рекомендации для мультидисциплинарной команды специалистов, работающих с детьми старшего дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра в учебных заведениях.

Ключевые слова: психомоторное развитие, дети с расстройствами аутистического спектра, дошкольный возраст, средства физического воспитания, коррекция.

M.I. Porodko M.I. Correction of psychomotor development among children with autism spectrum disorders by means of physical education. – Holograph.

Dissertation on competition of a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in 13.00.03 specialty - correctional pedagogy. - National Pedagogical Drahomanov University. – Kyiv, 2021.

The dissertation research is devoted to the actual psychological and pedagogical problem of correction of psychomotor development among senior preschool-age children with autism spectrum disorders by means of physical education. There have been determined levels and features of psychomotor development among children with autism spectrum disorders. The influence of physical education on correction of psychomotor among children with autism spectrum disorders has been scientifically and theoretically justified.

The diagnosis of psychomotor development among children with autism spectrum disorders is presented and tried out. Based on the diagnostic indicators there have been developed comprehensive correctional and pedagogical programme comprehensive correctional and pedagogical programme of development of psychomotor skills among senior preschool-age children by means of physical education and its effectiveness has been proved. There have been given methodical recommendations for a multidisciplinary team of specialists working at educational institutions with senior preschool-age children with autism spectrum disorders.

Key words: psychomotor development, children with autism spectrum disorders, preschool age, means of physical education, correction.